

Turkish Studies

Volume 13/3, Winter 2018, p. 271-282

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13018>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: Şubat 2018 ✓ Accepted/Kabul: Mart 2018
✍ Referees/Hakemler: Doç. Dr. Mehmet ANIK – Yrd. Doç. Dr. Kamil ŞAHİN – Doç. Dr. Şevki İŞIKLI – Yrd. Doç. Dr. Şule GECE ÇELİKKAN

This article was checked by iThenticate.

PLATON VE SAVAŞ

Aysel DEMİR*

ÖZET

Bu çalışmada, Platon'un adalet ve savaş üzerine düşünceleri özellikle *Devlet* adlı eserinde temelinde analiz edilmekte ve Platon'un Adil Bir Savaş Teorisine sahip olup olmadığı üzerine bir tartışma yürütülmektedir. Bu anlamda, Platon'un savaşı insanoğlunun birlikte yaşamasının kaçınılmaz bir sonu olarak görüp görmediği tartışılacaktır. Makalede *Lakhes* ve *Yasalar* diyaloglarından da kısaca yararlanılmıştır ancak savaş konusu özellikle *Devlet* diyalogu çerçevesinde incelenmiştir.

Devlet diyalogu bize Adil Savaş Teorisi hakkında ön bilgiler vermektedir. Özellikle *Devlet* diyalogu Birinci Kitapta Sokrates, adil bir devletin nasıl olması gerektiği üzerine tartışır ve adaletsizliğin açık bir biçimde savaşa neden olduğunu açıklar. Ancak daha sonra, amacı şehri savunmak olan koruyucuların durumunu belirlemesiyle birlikte İkinci Kitapta fikirleri değişmeye başlar. Sokrates, savaş konusunu adalet temelinde tartışır ve İkinci, Dördüncü ve Beşinci Kitaplar üzerinden savaşın adil şehrin siperi olduğu sonucuna ulaşır. Buna ek olarak diyalogda, çok fazla lüks yaşam isteğinin de insanları savaşa sürüklediğini belirtir. Platon'un *Devlet* diyalogunu savaş bağlamında incelediğimiz zaman, eserin Atina da yaşanan iç savaşın etkisiyle yazıldığını görürüz. Platon, savaşta gücün erdemli bir biçimde kullanılmasına vurgu yapmıştır. Buna göre, özellikle devlet yöneticisi ve koruyucuların savaş öncesinde ve sonrasında erdemli davranmayı bir görev olarak benimsemeleri gerekir. *Devlet* diyalogu, etik anlamda eğitici bir diyalogdur. Buradaki tartışmalar çerçevesinde savaş öncesinde, savaşta ve savaş sonrasında iyi ve kötü olma, doğru ve eğri olma, adaletli ve adaletsiz olma durumunu değerlendirir. Platon'un doğru yaşam üzerine yaptığı belirlemeler, devletin nasıl olması gerektiğine dair yapılandırmayı da bize sunar. Doğruluk bağlamında Platon etik alana yönelirken, adalet bağlamında ise siyaset alanına yönelir.

Anahtar Kelimeler: Platon, Savaş, Devlet, Devlet Diyalogu, Adalet.

PLATO AND WAR

ABSTRACT

In this study, it is analysed Plato's thoughts on justice and war. In this regard, it is discussed whether Plato has a theory of war in the *Republic* or not, and whether he sees the war as a foregone conclusion of mankind. In this sense, the discussion about war will be especially within the frame of *Republic*, but his other dialogues will also be referred within the context of the study.

Socrates discuss about how to be a just city, and states clearly that injustice causes war in Book One. But his mind starts to change in Book Two by identifying the situation of guardians whose purpose of defending the city. However, Socrates discusses the topic of war in light of justice and concludes that war is the outworking of the perfectly just city throughout Books Two, Four and Five. Accordingly, Socrates having shown that the quest for luxury leads to ever expanding desires that in turn lead to war in the *Republic*. When we analyse the republic in the context of war, we can see that the book was written by the effect of a civil war. Plato emphasises to the use of power virtually. According to this, king-philosopher and guardians have to accept to be virtuous as a duty before war and after war. The *Republic* is an educative dialogue ethically. In the context of these discussions, Plato evaluates being bad and good, right and wrong and being just and unjust before war, during war and after war. Plato's determinations on righteous life present the structure about how state should be. In the context of rightness Plato leans to ethics, in the context of justice he leans to politics.

STRUCTURED ABSTRACT

In this study, it is analysed Plato's thoughts on war according to his most important book which called the *Republic*. It is searched whether Plato has a theory of war in the *Republic* or not, and whether he sees the war as a foregone conclusion of mankind. In the Our discussion about war will be especially within the frame of *Republic* in this article, but his other dialogues will also be referred within the context of the study. *In the Republic*, in Book One, Socrates discuss how should be a just and healthy city. However, his mind starts to change in Book Two by clarifying the situation of guardians. Socrates discusses the topic of war in light of justice and concludes that war is the outworking of the perfectly just city throughout Books Two, Four and Five. Accordingly, Socrates try to show that the quest for luxury leads to ever expanding desires that in turn lead to war in the *Republic*. The book was written by the effect of a civil war which affected Plato's emotional and political life.

Although Plato did not write any book on war, he conveys his opinions through the language of Socrates about how to be war, warrior and the ethics of war in some dialogues. According to Plato, politics and philosophy should be done not for the sake of war but for peace. Plato's interest is on well-regulated state which focus on education, virtue and peace. Plato emphasizes the concepts of good and bad which based on just and unjust in the *Republic*. In this book, Socrates explains that

unjust leads to war but just leads to peace at the beginning of the First Book at 333a. At the Second Book, he searched the source of war and stated how the society emerged as a necessity of the society because of the self-disability of man at 369a. At the Third Book, it is evaluated who will be ruler and ruled in a state at 412b. At the fourth book, it's done some determinations about how could be realised the happiness among people in the state. According to Socrates, the state was not set up for only a class, but for all of people. The structure of state should be wise, brave, moderate and decent. If the state has not got these four qualifications, the state can lose its power. After solving what is being right, he starts Fifth Book. In this book, he begins to search what is being wrong at 473d. He claims if a state would like to have the power, then philosopher should be a king or king should be philosopher! Otherwise the state's situation always goes to worse. Plato emphasises to the use of power virtually in the state. According to this, king-philosopher and guardians have to accept to be virtuous as a duty before war and after war. At the Sixth Book, at 484a, discussion goes on these philosopher's qualifications. Well educated philosophers should be the head of state. At the Seventh Book, it is examined the Cave Metaphor that based on the dualist world view at 514a-e. At the Eight Book, it is evaluated that wrong and bad regimes. At Ninth book, it is claimed that if the head of state can be despot, the state can go to being a tyrant. At the Tenth Book, Socrates explains that poems are very important for a state and people can decide if the state good or bad through poem and art.

The *Republic* is an educational dialogue ethically. The starting point of the dialogue is that whether it is good lead a just life. the *Republic* is a dialogue about an ideal just state and justice in each individual human being. Socrates holds that it is hard to detect justice within it in a proper way. In the context of these discussions, Plato evaluates to be bad and good, right and wrong and being just and unjust before war, during war and after war. Plato's determinations on righteous life present the structure about how state should be. In the context of rightness, Plato leans to ethics, in the context of justice he leans to politics. In the *Republic*, Socrates and Glaucon discuss that a "luxurious city" causes a war because of an unavoidable consequence of the desire always to have more. Expanding the luxury desire produces evil impulse and leads to war. Additionally, Plato focus on how to be acted during war ethically and fairly in the *Republic*. In this sense, we can see the Just War Theory's sign in his dialogue. He informs us about how to be a war and what should be its rules during war and after war. These things show that the Just War Theory was structured by Plato.

Keywords: Plato, War, State, Republic, Justice

Giriş

İnsanoğlunun yaşam sürecinde, doğa ve toplumsallaşma durumu temelinde ve bu bağlamda devlet yapılanması çerçevesinde birçok tartışma süregelmiştir. Tartışmalar yoğun olarak doğa durumundaki insanın mutlu olup olmadığı, toplumsallaşma temelinde devlete ihtiyaç duyulup duyulmadığı üzerinedir. İnsanoğlunun kendi güvenliğini koruma açısından toplumsallaşmaya ihtiyaç duyulduğu ve böylece de devletin oluşma nedenlerinin ortaya çıktığı görülür. Doğa durumunda bulunan insanın tek başına özgür ve eşit olduğu iddia edilebilir ama bu durum, ikinci bir kişinin çıkmasıyla, hak istemi ve paylaşım bağlamında genelde bozulmaktadır. Her iki kişi de aynı şeyi

istemeye hak kazandığı andan itibaren birbirleriyle çatışma ve savaşma sürecine girerler ve bu noktada, birbirlerine verecekleri zararlara karşı, her iki tarafın da yararına onları korumak adına bir güce ihtiyaç duyulur. Bunun adı da devlettir ve devlet, toplumsal uzlaşma sonucu bir birliğin kurulması sonucu ortaya çıkar. Toplumsallaşma öncesinde ve sonrasında ortaya çıkan düşmanca niyet, her türlü şiddet aracılığıyla diğerini egemenlik altına alma savaşına dönüşür. Bu bağlamda savaş, insanoğlunun var olduğu andan itibaren bir güç savaşı olarak kendini ortaya koymuştur diyebiliriz.

İlk çağ felsefesine genel olarak baktığımızda, Homeros, Hesiodos, Herakleitos, Sun Tzu, Platon gibi filozofların savaş üzerine birçok söylemlerde bulunduğu görülmektedir. Onların savaş kavramını irdeleyerek, savaşın özüne dair belirlemeler yaptıklarını görürüz. Homeros, savaşın insanların işi olduğu düşüncesini tartışır (Kranz, 1984: 1-26). Hatta İlyada Destanı'nda savaşın bize nasıl başladığına dair mitolojik açıklamasını yapar.¹ Hesiodos “İşler ve Günler” adlı eserinde, dünyada iki türlü kavga olduğunu belirtmektedir. Bunun bir tarafı olan “kötü kavgayı”, yerilmeye değer bir kör dövüşü olarak tanımlar ve bu kavgayı, üretim ve çalışmaktan uzak bir yapı olarak niteler. Diğer taraftaysa “iyi kavga”, yani övülmeye değer kavga vardır. Bu kavga başkalarının emeğine göz dikmemek, kendi emeğiyle üretmek, çalışmak ve kendi ürünleriyle gereksinimi karşılamak üzerine bir kavgadır (Kranz, 1984: 19-26 ve Veysal, 2006: 88). “Savaş her şeyin babasıdır” diyen Herakleitos, diyalektik evrende, savaşın var olmak için zorunlu egemen itici güç olduğunu ve evrenin döngüsel yapısının karşıtlıkların savaşarak vardığı harmoniye bağlı olduğunu bir logos çerçevesinde bize aktarır. Burada, savaşın bir oluş nedeni olduğunu da bize açıkça gösterir (Kranz, 1984: 57-73). Bu savaş; birbirini yok etme düzeninden çok, bir var etme, var olma düzenine işaret etmesine karşılık, Herakleitos’un Perslerle yapılan savaş üzerinden gerçek savaştan yana bir filozof olduğu da açıktır.²

Bu bağlamda şu sorular bu makalemizin gidişatına yön verecektir: Toplumsallaşma sonucunda devletin kurulmasıyla ortaya çıkan çatışmalarda adaletin sağlanması ve savaşın yapılması ne şekilde gerçekleştirilecektir? İlk çağ sistematik filozoflarından Platon’un adalet ve savaşa karşı yaklaşımı nasıldır? Platon, *Devlet* diyalogunda adil bir savaş teorisine ve etiğine sahip midir? Platon savaşı insanoğlunun birlikte yaşamasının kaçınılmaz bir sonu olarak mı görür?

Platon ve Savaş

Platon, devlet ve siyaset felsefesi bağlamında en çok öne çıkan isimlerden biridir. Savaşı insanoğlunun birlikte yaşamasının kaçınılmaz bir özelliği olarak gören Platon, savaşın özü ile ilgili görüşlerini toplumsallaşma temelinde, devlet bağlamında yoğunlaştırmıştır. Savaş üzerine birebir eserleri olmasa da birtakım diyaloglarında savaş, savaşçı ve savaşın nasıl olması gerektiği ve savaş etiğine dair belirlemelerini Sokrates’in dilinden aktardığı görülmektedir. Platon, iyi-kötü kavramları

¹ Homeros’un mitolojik destanı İlyada, kralların savaşı olduğu kadar tanrıların savaşı olarak da bilinen bir destandır. Konusu Troya(Truva) savaşıdır fakat bu savaşın kısa bir bölümünü kapsar. Akhilleus’un Akha ordularının komutanı Agamemnon’a öfkesi ve bu nedenle savaşı bırakmasıyla başlayan destan, Hektor’un Akhilleus’un arkadaşı Patroklos’u öldürmesi yüzünden savaşa geri dönmesi ve Hektor’u öldürüp cesedini babası Kral Priamos’a geri vermesi ile sona erer. yada Destanı’nın başlangıcı olan Akhilleus’un Agamemnon’a öfkesi, bir rehine krizine dayanır. Troya’ya savaşa giden Akhilleus ve Agamemnon, bir kasabaya saldırı sırasında çok güzel iki kızı (Briseis ve Chryseis) rehin olarak alırlar. Fakat Agamemnon’un rehinesi Chryseis, tanrı Apollon’un rahipliğini yapan Crhyses’in kızıdır. Chryses, Apollon’dan kızını geri almak için yardım dilenir. Apollon, Agamemnon’u salgın hastalıkla tehdit eder ve Chryseis’i alır. Bunun üzerine öfkelenen Agamemnon, Akhilleus’un rehinesini alır ve ona sahip olur. İlyada destanını başlatan Akhilleus’un öfkesi işte bu rehine krizine dayanır. Fakat destanda “kadın figürü”nün etkisi bununla kalmayacak, hatta bu yazıda savaşın gizli gücünün kadınlar olduğu anlaşılacaktır (Erhat, 2015: 286). Yunan mitolojisinde Gaia dışı bir rolde olmasına rağmen en üst tanrı rolünde hep Zeus olmuştur. Ne yazık ki Yunan mitlerinde kadın hep başa bela açan, birilerini cezalandırmak için gönderilen sıfatlarla anılmıştır (Şahin ve Toprak, 2016: 208).

² Bu anlamda kendisinden söz etmeden geçemeyeceğimiz, M.Ö. 6. Yüzyıl da yaşamış olan Sun Tzu’nun savaşın bir sanat olduğunu iddia ettiği *Savaş Sanatı* adlı kitabı da savaş konusunda taktikler vermesi bağlamında oldukça değerli bir eserdir.

temelinde, adalet ve adaletsizliğin bizi ne gibi durumlarla karşı karşıya bırakacağı üzerine tartışmalara özellikle *Devlet* diyalogunda yer verir. Platon'un ilgisi iyi düzenlenmiş devlet üzerinedir ki bu devlet, eğitime, erdeme ve barışa değer verir. Platon'a göre, siyaset ve felsefe savaş uğruna değil, barış uğruna yapılmalıdır. İyi yapılanmış bir devlet de daima askerlerine en iyi eğitimi vererek, onların her türlü savaş için hazır bulunmalarını sağlamalıdır. Savaş, bir taraftan da adaletin sağlanması için bazen bir zorunluluk olabilir ama bu zorunluluk da bazı kurallar çerçevesindedir (Syse, 2002: 38). Bu anlamda Platon, 'adil ve etik savaş' fikrini ortaya çıkaranlardan biridir.

Platonun siyasi düşüncesi, Yunan dünyasında meydana gelen siyasi değişimlerden fazlasıyla etkilenmiştir. Sokrates'in ölüme mahkûm edilmesi ve Peloponez Savaşları yaşamında derin etkiler bırakmıştır. Platon, bir Atina vatandaşıdır ancak Peloponez Savaşının sonlarına doğru demokrasinin çözülmeye başladığını, haksızlıkların arttığını gördüğü zaman kendini her şeyden geri çekmiştir. Bu savaş, Atina'nın gücünü Sparta karşısında zayıflatıp bir iç savaşın çıkmasına neden olmuştur. Bu durum ise Atina'da şiddeti ve adaletsizlikleri beraberinde getirmiştir. Bu noktada Platon, trajik olayların Atina'da bir daha yaşanmaması için en ideal siyasi sistemin ne olması gerektiği üzerine çalışmaya başlamıştır.³ Platon'a göre, devlet için zararlı olan iç savaştan kaçınılmalıdır. Bu bağlamda, *Devlet* diyalogunun yazılmasındaki amaç, devlet organizasyonu için yeni bir model uygulamayla iç savaşı saf dışı bırakmaktır. Bu yeni model de adaleti kurup barışı geri getirecek düzeyde olmalıdır (Mallet, 2017: 92-93). Kısaca Platon yaşamında sınıf savaşlarını, otuzlar tiranlığının terörünü yaşamış, Sparta'nın güçlenişini ve Atina'nın çöküşünü gözlemlemiştir. *Devlet* diyalogu da işte böyle bir ortamda, Atina'nın düşüşü gölgesinde yazılmıştır.

Sokrates'in baldıran zehri ile haksız yere öldürülmesine neden olan Atina demokrasisinin uygulanmasındaki eksiklikleri ve hataları görüp, onları eleştiren hatta demokrasiden nefret edecek düzeye gelen Platon, gençlik döneminde Birinci Kitabına başladığı ve olgunluk döneminde diğer kitaplarını eklediği *Devlet* adlı diyalogunu kaleme almıştır. Gençlik dönemi diyaloglarından *Lakhes*, olgunluk dönemi diyaloglarından *Devlet*, yaşlılık dönemi diyaloglarından da *Yasalar* diyalogları bize Platon'un toplum, devlet ve savaş üzerine olan görüşlerini verir.

Lakhes diyalogunda, Lysimakhos'un Sokrates'i savaşçı kişiliğinden ve savaşta yaptıklarından dolayı övdüğü görülür. Bir yaşam savaşçısı olan Sokrates'in de bu diyalogda, herkesin kendisinin efendisi olan bir savaşçı olduğunu belirttiğini görürüz. *Lakhes* diyalogu 182a itibariyle savaşta taktik biliminin öğrenilmesiyle silahlı dövüşte hangi yöntemlerin kullanılacağını savaşın gidişatını belirleyeceği ifade edilir. Bu yöntemlerin sunulması, savaşın gerçekte bir strateji sanatı olduğu görüşünü destekler niteliktedir. Silahlı dövüş temel olan ve düşmana kafa tutmaya yarayan erdemin de cesaret olduğu vurgulanır ancak bu cesaret, içerik bakımından farklılaşabilir.⁴ Buna göre cesaret; delice-bilgisizce ve akıllıca-bilgili olarak kendi içinde yapılır. Cesaretin korkulacak veya korkulmayacak şeyler üzerine olup olmadığı ve bunlardan gelecek kötülük ve iyiliklerin neler olabileceği tartışması yapılır. Cesaret temelinde iyi-kötü tartışması da bu noktada bizi savaş etiği tartışmasına da götürecektir.

Platon'un olgunluk döneminde bitirdiği *Devlet* diyalogu oldukça göz doldurucudur ve bir anlamda fikirlerinin doruk noktasıdır. *Devlet* diyalogunda Platon, adil ve doğru bir devletin nasıl olması gerektiğine dair tartışmaları sunar. Eserde, o süreçte görülen yönetim biçimlerine kafa tutulmuş ve genel olarak siyasi sistemler eleştirilmiş, devlet yönetiminden ne anlaşılacağı, devlet yapılanmasının nasıl olacağı, devletin başına kimlerin geçmesi veya geçmemesi gerektiği, savaş

³ *Devlet* 470b-d itibariyle iç savaşı savaşın karşıtı olarak belirlemiş, iç savaşı kendi kardeş milleti ile olan savaş, savaşı ise Yunan olmayan düşman olarak nitelendirdiği barbarlarla yapılan savaş olarak tanımlamıştır.

⁴ Bir asker olan Laches'e Cesaretin ne olduğu üzerine bir soru sorar. Laches ise 'Cesaret savaşta dimdik durmaktır' der. Buna karşın Sokrates, savaşta kendine fazla güvenerek, sorumsuzca dimdik ayakta durarak hem kendisini hem de başkalarının hayatını tehlikeye atan Laches'in tavrının cesaret olmadığını, bunun sadece gözü peklik olabileceğini iddia eder (Üstün, 2014: 1577).

öncesindeki eğitim, savaştaki ve savaş sonrasındaki durum üzerine düşünceler açıkça ortaya konmuştur. Devletin başında olanların hangi şartlarda savaşması ve savaş durumunda nelerin yapılması gerektiği üzerine etik anlamda değerlendirmeler yapmıştır.

Diyaloğun başlangıç sorusu, iyi olmanın adil bir yaşama neden olup olmadığıdır. Buna ek olarak, *Devlet* diyalogunun İkinci, Beşinci, Sekizinci, Dokuzuncu ve Onuncu Kitaplarında da ahlaklılık ve savaş sanatı arasındaki bağlantıya da değinilir. *Devlet* diyalogu, ideal adil bir devlet tasarımı örneğini vermektedir. Platon, *Devlet* diyalogunda doğruluk ve adalet bağlamında, barış için öncelikle adaletin olması gerektiğini vurgular. Toplumsal adaletin de ancak ve ancak bir filozofun yönetime geçmesi ile gerçekleşebileceğini savunur. Buna göre *Devlet* diyalogu 473d kısmında Platon “Filozoflar bu devletlerde kral ya da krallar filozof olmadıkça, böylece aynı insanda devlet gücüyle akıl gücü birleşmedikçe... devletlerin başı dertten kurtulamaz” şeklinde bir söylemde bulunur. Platon, barışın oluşması için idarecilerin filozof olmasını savunmasının yanında, ülkede barış eğitiminin yaygınlaştırılmasını gerektiğini de ileri sürmüştür.

Devlet diyalogu Birinci Kitabın başında Sokrates, 333a itibariyle doğruluğun barışta faydalı olduğunu, bu temelde de ilerleyen paragraflarda da açık bir biçimde adaletsizliğin savaşa, adaletliliğin ise barışa neden olduğunu belirtir. İkinci Kitapla birlikte devletin savunmasını amaçlayan Koruyucuların yerini belirlediği zaman düşünceleri değişmeye başlar. İkinci, Dördüncü ve Beşinci Kitaplar üzerinden adalet ışığında savaş konusu tartışılır ve adil bir ülkenin olması için savaşın gerekli olduğu sonucuna ulaşılır. Dördüncü Kitapta akıl ve ruhun istenci yönettiği zaman ve istenci dengede tuttuğu zaman, kişinin adil bir biçimde eylediğini belirtir. Eğer istenç kişinin aklını kontrol altına alıyorsa, o zaman adaletsizlik baş gösterecektir. Bu bağlamda *Devlet* diyalogunda, savaşta devletin durumu konusunda Sokrates’in bize adaletin sağlanıp sağlanamaması hakkında önemli bir rol oynayan üç farklı neden verdiğini görürüz. İkinci Kitaptaki ilk nedende, lüks yaşam isteğinin savaşa yol açtığını bildirir ki bu, savaşların ortaya çıkmasına yol açan en önemli faktördür. Çünkü istenç ve eğilimler sonucu insan daha fazlasını ister. Üçüncü Kitaptaki ikinci neden, en iyi devletin sınıf çatışmasıyla parçalanarak savaşması 5. Kitaptaki üçüncü neden, en Platoncu, en iyi devlet savaşı vatandaşlarını eğitmek için kullanır ve diğer Yunan şehirlerine diğer Yunanlıları köle yapmaması gerektiğini öğretir (Kochin, 1999: 405).

Doğruluk ve adalet kavramlarını kendine temel alan Platon, *Devlet* diyalogunda, doğruluğun ve iyiliğin olduğu yerde adaletin de olacağını iddia eder. Eğer birey iyi ideasına sahip olursa eylemini adaletli bir biçimde gerçekleştirir. Birinci Kitapta, doğruluğun ve adaletin tanımını üzerine tartışmalar başlar ve tartışmada özellikle Thrasymakhos’un 338c ve 339a’da şu adalet tanımlaması fazlasıyla dikkat çeker. “Doğruluk yönetenin işine gelendir, güç de yönetende olduğuna göre... Doğruluk güçlünün işine gelendir.”⁵ Thrasymakhos, doğru eylemlerde bulunmaya çalışan insanın özünde korku olduğunu, özellikle kötünün etkisine karşı duyulan korkunun insanı iyi olmaya yönlendirdiğini belirtir. Bu bağlamda eğri kişi, yönetici olarak başa geçmesi gereken kişidir. Burada Sokrates, Thrasymakhos’a itiraz eder ve insanın kendi bilgisizliğinin kurbanı olduğunu belirtir. İkinci Kitapta, doğruluğun ne olduğu incelerken Glaucon, 358e itibariyle, hak ve haksızlık çatışması sonucunda kanunların ortaya çıktığını, kanuna uygun olanların da doğru ve adaletli olarak kabul edildiğini belirtir. Devlet 366c kısmında insanların korkaklıklarından dolayı eğriliği kötülerdiklerini ama kanunların insanların özünde bulunan eğriliklere yönelmeyi engellediğini belirtilir. İnsanın kendi kendine yetemeyerek başkalarına ihtiyaç duyması sonucu iş bölümü ve toplumsallaşmanın ortaya çıktığını, toplumsal erdem olarak anılan adaletin ancak toplumsal düzen içinde varlığa gelebileceğini iddia eder. Aynı zamanda, herkesin başka sınıfların işine karışmadan kendi işini

⁵ Güçlünün güçsüzü ezmesi doğası gereğidir. İnsan, haklı olmaktan çok, güçlü olmaya odaklanmalıdır. Bunlardan biri daha çok Atina’da halkçıların, yani demokrasinin, diğeri ise Sparta’da Aristokratlara hitap ediyordu (Platon, 1995: 11).

yapması sonucu adalet kendini belli eder ve bu noktada hem birey hem de devlet adaletli olur (Platon, 1995: 25).

Devlet diyalogu ikinci kitapta, Platon'un öncelikle savaşın kaynağını araştırırken 369a itibariyle, insanın kendi kendine yetememesinden dolayı toplumun ve bu anlamda devletin bir ihtiyaç olarak nasıl ortaya çıktığını, doğruluğun ve eğriliğin, diğer bir ifadeyle, iyi ve kötünün nasıl doğduğunu açıklama işine giriştiğini görüyoruz.⁶ *Devlet* diyalogunun başındaki temel sorun; insanları ve devleti adil bir yaşama götüren 'iyinin ne olduğu' sorunudur. Eğer iyi yoksa, doğal olarak kötü eğilimler, istençler insanoğlunu savaşa sürükleyecektir. Sokrates'in savaşın aşırı istençten, lüks istencinden doğduğunu söylemesi, savaşın gerçekte kötü bir dürtünün etkisiyle ortaya çıktığını düşündüğünü bize göstermektedir. *Devlet* diyalogu 373e de Sokrates, kötü istençlerin bireyleri ve ülkeleri kontrol altına aldığı zaman, savaşın kaçınılmaz olduğunu bildirir ki bu kötü istençleri savaşın da kökeni olan 'lüks istençlerin artması' olarak nitelendirir. Bu istekler ki kişilerin kötü şeyler yapmasına ve ülkelere kötü şeyler olmasına neden olur. Yine İkinci Kitap 373e üzerinden savaşın nasıl başlayabileceği konusunda tartışmalar yapılır ve burada, otlak ve tarlalar insanlara yetmez olunca komşuların alanlarına göz dikileceğini, karşı tarafında ihtiyaçlar doğrultusunda aynı şekilde mal edinme hırsına kapılmasıyla savaşın başlayacağını belirtilir. Savaşın ülkeye iyilik mi yoks kötülük mü geleceği sorusunun tartışılmasıyla da gerçekte savaşın insanoğlunun sakınamayacağı bir durum olduğu düşüncesine ulaşılır.

Üçüncü Kitap, 412b itibariyle bir devlette yöneten ve yönetilenlerin kimler olacağı üzerine değerlendirmeler yapılır. Yönetici olarak yetiştirilecekler çocukluklarından itibaren gözlenecek, savaşlarda denenecek, her türlü karışıklıklar önlerine sürülerek sınanacaktır. Dördüncü kitapla birlikte, devlette mutluluğun nasıl gerçekleşeceği konusunda belirlemeler yapılır. Sokrates, devletin bir sınıfa mutluluk sağlasın diye değil, bütün topluma mutluluk sağlasın diye kurulduğunu belirtir. Devlet yapısı bilge, yiğit, ölçülü ve doğru olmalıdır. Bu dört öge olmadan devletin tamamlanamayacağı saptamasında bulunulur. *Devlet* diyalogu 444a itibariyle de bahsedildiği üzere, doğru insan bulunduğu doğru devlete de ulaşılmış olur. Doğruluğun çözümüyle yapıldıktan sonra Beşinci kitapta, *Devlet* 444a-445e bölümünde eğriliğin ne olduğu sorusuna geçilir ve eğriliği yapanın eğri şeyler olduğu belirtilir. Ayrıca Sokrates *Devlet* 473d'de filozofların başa geçmesi konusundaki belirlemelerini yapar ve "filozofların kral, krallarında filozof olmadıkça devletlerin başının dertten kurtulamayacağını" bildirir. Altıncı Kitapla birlikte, 484a itibariyle devletin başına geçecek bu filozofların niteliklerinin ne olduğu tartışmaya başlanır. Yedinci Kitapta, Devlet 514a ve e arasında ikili dünya görüşü daha açıklayıcı olması bakımından "mağara metaforu" temelinde ele alınır. Sekizinci Kitapta, bozuk yönetim biçimleri üzerinde değerlendirmeler yapılır. *Devlet* 344e'de kaç çeşit insan yaratılışı varsa, bir o kadar da devlet şekli olduğu belirtilir.⁷ Dokuzuncu Kitapta, ruhun zorbalığa gidişi ile zorbalık ve Eros bağlantısı kurulur. Bu bağlamda, 580d itibariyle insanın üç ayrı yanı olduğu ve bunlardan bir yanın bilgi edinme, diğer yanın öfkelenme, üçüncü yanın ise para ve kazanç severlik olduğu iddia edilir. Onuncu Kitapta Sokrates, bu devletin en iyi devlet olduğuna kendisini inandıran şeyin şiir olduğunu belirtir ve burada, insan ruhunun sonsuz olduğuna dair bir bilgiye de sahip olunur. Muhtemelen Yunan geleneğinde sanatın ilk felsefi tartışması *Devlet* diyalogu Onuncu Kitapta görülür (Gece Çelikkan, 2013: 322).

⁶ Arkasından ekonomik ihtiyaçların düzenlenmesiyle paranın nasıl iş göreceği konusunda belirlemeler yapılır.

⁷ *Devlet* 562c'de başka değerleri küçümseyen aşırı özgürlük isteğinin Demokrasinin değişerek zorbalığa yol almasına neden olduğunu belirtir. Tartışmada, 564a'da aşırı özgürlük; insanda ve toplumda aşırı bir kölelik sonucunu doğurur düşüncesine gelirler. Başa geçenler, halkın kendilerine kul köle olduğunu görünce onlara iyi vaatlerde bulunup ve onları zenginlere karşı kıskırtır. Önce halka kendisini iyi gösteren zorbanın zamanla çıkarları için herkesle çatışır ve halkın gözünden düşer. Bununla birlikte halk, kovmak istediği zorbanın artık kendisinden kuvvetli olduğunu görür. 569b-c itibariyle aşırı ve düzensiz özgürlüğün, yani Demokrasinin insanları gerçekte köleye çevirdiğini iddia ederek bu tartışmayı bitirir.

Bu düşünceler temelinde Platon'un devlet yapılandırma biçimine bakıldığında, onun devleti insan organizmasına benzettiği ve üç parçalı ruh görüşü ile üç insan tipine ulaştığı görülür. Bu organizma çerçevesinde baş bölgesi; akla, bilgiye ve bilgeliği sevenlere işaret eder ve filozof-kral, yönetici olarak karşımıza çıkar. Bu bilgiler, felsefi bir yaşamı kendilerine ilke edinirler ve devleti akla uygun bir biçimde yasa koyarak yönetirler. Sosyal erdemler olan adalet ile ölçülülüğün devlet içinde nasıl yapılması gerektiğini belirlerler ve toplumsal hayatın erdemli bir biçimde nasıl işleme gerektiğine dair belirlemeleri yaparlar. Bu bağlamda, Platon'a göre en iyiler başa geçmek durumundadır. Daha önce de belirtildiği üzere Platon, *Devlet* diyalogunda, filozoflar başa geçmezse insanlığın acılarının sona ermeyeceğini iddia eder.

Bu yapılanma içerisinde gövde bölgesi, koruyuculuğa-askerlere (phylakes) işaret eder, bunların temel erdemleri cesarettir ve şerefi severler. Bu kısım iradeye, iradeli olmaya karşılık gelir. Bilge filozofların koyduğu yasaların devlet içinde uygulanmasında ve dışarıda ise düşmana karşı devleti savunma görevini üstlenerek devletin varlığını korurlar, devletin sürdürülebilirliğini sağlarlar. Sıkı bir biçimde eğitilip yetiştirildikleri için nerede ne yapmaları gerektiği bellidir. Aldıkları eğitimle cesaretlerini ölçülü oranda kullanmayı öğrenirler. Yaşamları devlet tarafından düzenlenir. Devlet içinde sorunların çözülmesinde ve devlet dışında özellikle savaşlarda kullanılırlar. Diğer bir ifadeyle, savaşta aktif bir biçimde eylemde bulunacaktırlar, hatta her türlü savaş için eğitilirler. Görüleceği üzere Platon, etik ile koruyucu ordusunun eğitimi arasında yakın bir ilişki kurar. Temel nokta şudur ki adil bir devlet, askerlerin düzgün ahlaklı bir eğitimi olmadan gerçekleştirilemez (Syse, 2010: 122).

Ayak bölgesine karşılık gelen besleyenler takımı ise gündelik kaygıların peşinde koşan, zenginliği seven, eğilimlerinin esiri olan, erdemlerin bilincinde olmayan insan tipidir. Daha çok yönetici ve koruyucular için üretim işleriyle uğraşan, zihinlerini çalıştırmayan yığınlar olarak yorumlanır. Platon'a göre, felsefi erdemleri asla edinemeyecek olan bu yığınlar, hiçbir zaman filozof da olamayacaktır. Çünkü yığınlar, akıl değil de ruhun aşağı itkileri olan eğilimlerin, diğer bir anlamda, maddi hazların peşinde koşmaktadırlar. Bunların kendilerine has bir erdemi olmamakla beraber Platon, halkın (demos) geleneklere dayanan basbayağı erdemlerle yetinmesi gerektiği kanısındadır. Yığına düşen görev; çalışarak devletin maddi ihtiyaçlarını sağlamak, yönetici ve koruyuculara itaat etmekten ibarettir (Gökberk, 1996: 66-67).

Platon'un özellikle koruyucuların özünde savaşçılığın olması gerektiği düşüncesi ile Herakleitos'tan pay aldığı görülür. Ancak Herakleitos'un savaşa yaklaşımı her anlamda olumludur ama Platon, diyaloglarda Sokrates ve diğerlerini konuştururken savaşa bir olumsuzluk da yükler. İkinci Kitap 373e'de, savaştan iyilik mi yoksa kötülük mü geleceği üzerine tartışmalar yapılır ve savaşın özellikle mal edinme hirsından, diğer bir ifadeyle aşırı lüks isteğinden doğduğu iddia edilir. Ayrıca, savaşta dövüşün bir sanat olduğu belirtilerek bu sanatın da o işin ustası tarafından gerçekleştirilmedikçe sanat olamayacağı bildirilir. Bunun yanında, olgunluk diyaloglarından *Phaidon* 66c'de savaşların para-ganimet elde edilmek için yapıldığı belirtilirken, *Devlet* diyalogu 378b'de, bekçiler eğitilirken, tanrıların her türlü kötü oyunu kullandıkları için tanrılar arasında yapılan savaşların bekçilere aktarılmaması gerektiği ve gerekirse bu konuda yalan söylenmesi gerektiği vurgulanır. Bu yalanlar iyilik yolunu gösterecek güzel masallar olmalıdır. Görüldüğü üzere Platon'un savaşa yaklaşımı daha çok savaşçının savunulması veya saldırı biçiminin övülmesi şeklindedir.

Savaş durumunda insanlar hangi yapılanmalar içine girecektir? Bu sorunun cevabı *Devlet* diyalogu Beşinci Kitapta açıkça belirlenmektedir. Buna göre, savaş durumunda, savaşa kadın erkek birlikte gidecek, bu süreçte kadın-erkek iş ortaklığı sağlanacaktır. Savaşa kadınların da katılması durumu, savaşın erkek işi olmaktan çok insan işi olduğunu göstermektedir. Kadını ülkenin ordusuna sokmayla Sokrates, savaş eylemi ile savaşçı arasındaki bağa vurgu yapar, cinsiyete değil (Kochin, 1999: 420). Burada Sokrates, cinsiyetlerin eşit eğitimine öncelik verdiğini de gösterir.

Devlet diyalogu 467b ve 467e arasında, çocuklar da gelecekte ne olacaklarını görsünler, beklenmedik durumlara şimdiden hazırlıklı olsunlar diye savaşa aileleriyle beraber gidecekleri bildirilir. Böylece, günün birinde kendilerinin de yapacakları işleri görmeleri sağlanacaktır. Savaş ortamında, savaşlarda kahramanlık gösterenlerin el üstünde tutulacağı belirtilirken, savaşta ölenlerin de en iyi şekilde defnedilmesi sağlanacaktır. Savaşta düşmana karşı nasıl davranılacağı konusundaki tartışmalarda ise, eğer savaş iki Yunan milleti arasında yapılıyorsa; Yunan soyunun korunması sağlanacak, bunun daha çok bir savaş değil, bir çatışma olarak algılanacağı ifade edilecektir. Diyalogda, Yunanlılarla diğer yabancılar çatışma ortamına girerse, sadece bunun adının savaş olabileceği vurgulanarak, bize gerçekte eski Yunanda savaşın bir anlamda tanımlanmasını verir. Savaş sırasında diğer milletlere yapılan işkenceler Yunanlılara yapılmayacak, diğer Yunanlılarla çatışma sonrası, onların köle yapılması gibi bir durum da söz konusu olmayacak, bunlar daima bir gün barışacaklarmış gibi kavgalarını gerçekleştireceklerdir. Bu noktada, bir Yunanın diğer Yunana yaptığı işkence, günah olarak algılanmaktadır. Burada, *Devlet* 466a ve 471e arasında, savaş kurallarının belirlendiği, savaşta nelerin yapılıp yapılmayacağı, savaş sonrası galip halkların mağlup halklar üzerinde ne gibi haklara sahip olduğu tartışmasında bir savaş etiği düşüncesinin ortaya çıktığı görülür.

Platonun zamanla özellikle olgunluk ve yaşlılık döneminde düşüncelerinin biçim değiştirdiği görülür. Platon, *Yasalar*'da: "...Öyleyse en iyi şey savaş ya da ayaklanma değil, barış ve karşılıklı iyi niyettir" (Platon, 1998: 6) der ve savaşın kötü, barış ve dostluğun ise iyi erdemler olduğunu vurgular. Bununla birlikte Platon, yine aynı yerde savaşı, iç ve dış savaş olarak ikiye ayırır. İç savaş kötü bir biçimde olumsuzlarken, dışa yönelik savaşları ise daha az kötüler. Bunu da "ötekini de başka ırktan dış düşmanlara karşı yapılan savaş olarak saptayacağız ki bu sonuncusu öncekinden çok daha az çetindir" şeklinde ifade eder (Platon, 1998: 8). Ona göre, savaş olmadan barış aşamasına geçilemeyecek ise savaş bir gereklilik haline geldiyse o zaman savaşa girmek meşrudur.

Haklı ve Adil Savaş Teorisi

Adil Savaş Teorisi doğru ve yanlış, iyi ve kötü kavramları kadar eskidir. Temelini Hıristiyanlık felsefesinden alan Adil Savaş Teorisi, savaşın gerekçesini, koşullarını ve ilkelerini belirler. Savaşın ahlaki boyutları üzerine yoğunlaşan bu teori; sivillerin savaştaki durumu ve savaş koşulları hakkında belirlemeler yapar.⁸ Adil Savaş Teorisinde, insan öldürmenin yanlış olduğu, devletlerin savaşlarda kendi vatandaşlarını koruma görevine sahip olduğu, savaş sırasında güç ve şiddet kullanımında bir takım ahlaki ve etik savaş kurallarına uyulması gerektiği belirtilir. Savaş her ne kadar kötü olsa da Adil Savaş Teorisi kuralları, savaşın daha az kötü olmasını sağlamaktadır. Bu teori, savaşlarda devletlerin savaş hukuku bağlamında nasıl davranmaları gerektiği belirlemesini yapar.

Adil savaş teorisi, iki temelde yapılır.⁹ Bunlar, savaş açma hakkı olan *Jus ad bellum* ve savaşın adil idaresi olan *Jus in bello*. *Jus ad bellum* da savaşta kullanılan yöntem yani saldırganlık ve savunma ölçütleri, *Jus in bello*'da savaşta ortaya konan çatışma kurallarının ihlali üzerine değerlendirme yapılır (Karadayı, 2014: 95). Haklı savaşın gerekçesi olarak kullanılan "*jus in bello*", bir saldırıya karşı aynı oranda karşılık verilmesi noktasından hareket etmektedir. Aşırı ve orantısız karşılık vermek ve sivil ve savaşçı kesimi ayırmadan karşılık vermek haklı savaşın amacıyla bağdaşmamaktadır

⁸ *Jus ad bellum*, savaş ilan edilmesine ilişkin kuralları, başka bir deyişle savaş ilanına ilişkin koşul ve nedenleri kapsar. *Jus in bello*, savaş sırasındaki eylemlerle, yapıp etmelerle ilgilidir. *Jus post bellum*un kapsamına ise savaş sona erdikten sonra yapılması gerekenler girer (Karadayı, 2014: 95).

⁹ Son dönemlerde bu iki temele diğer bir öge olan *Jus post bellum* eklenmiştir. Bu ögenin kapsamına ise, savaş sona erdikten sonra yapılması gerekenler girer.

Peki bir savaş hangi koşullarda adil, haklı ve etik olur? Koşullar temelinde, en başta savaşın *doğru bir neden* amaç çerçevesinde olması beklenir. Amaç; kendini savunma, başka bir devleti savunma, ekonomik veya sosyal çıkarlar olabilir. İkinci olarak, savaş *meşru devletler ve onların resmi olarak savaş ilan etmesi* şeklinde olmalıdır. Üçüncüsü, savaşın *son çare* olduğu düşüncesidir. Savaş aşamasına gelene kadar her türlü yöntem denenmiş olmalıdır. Dördüncüsü, *başarı olasılığıdır*. Kaybedeceğini bile bile savaşa girmek bir insanlık suçudur. Bu anlamda, adil savaş teorisinde, pasifizm ve realizm düşüncesi bizi yönlendirir. Pasifizm; hiçbir savaşın adil olamayacağı, daima bir çözüm bulunabileceği düşüncesinin ağır basmasıdır. Buna göre, hiçbir gerekçe, insan öldürmeyi haklı çıkarmaz, çıkaramaz. Bu düşünceye temel itiraz, realistlerden gelir ki bunlar; devletler arası ilişkilerde doğruyu yanlış aramanın idealistçe bir tavır olduğunu ileri sürerler. Realistlere göre savaş, devletin genişletilmesi ve ekonomik olarak büyümesine yardımcı olur ve bu süreçte, savaşların adil olup olmaması çok da önem arz etmez. Haklı ve adil savaş teorisini destekleyenler, savaşın ahlakî sınırlanmasının olmadığını ileri süren realistler ile savaşın her durumda kabul edilemez olduğunu belirten pasifistlerin arasında kalmışlardır.

Platon *Devlet* diyalogunda, savaş durumunda nasıl ahlaklı ve adil davranılması gerektiği üzerine bilgiler verir. Bu anlamda, Adil Savaş Teorisi'nin izleri Platon'un diyaloglarında kendini belli eder. Özellikle bize bir anlamda savaşın nasıl olması gerektiği, kimlerle yapılması gerektiği, savaşlarda karşı tarafa nasıl davranılması gerektiği, savaş sonunda ölümlerin nasıl defnedileceği konusundaki belirlemeler, Devlet diyalogunun Adil Savaş Teorisinin temellerini attığını bize göstermektedir.

Sonuç

İnsanların bir arada yaşama zorunluluğu sonucu çatışmaların ortaya çıktığını görmekteyiz. Ne yazık ki bir arada yaşama zorunluluğu, bir güç mücadelesi sorununu da beraberinde getirmektedir. Sorunların aşılacağı süreçte bazen savaş, istemese de sorunu çözmek için bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkar. Bununla birlikte, haklı bir savaşa girmek için de haklı bir nedenin olması, adil savaş ilkesi bakımından bir zorunluluktur. Savaşların da kendi içlerinde insanlık adına kuralları olmak zorundadır ve bu kuralların en yüksek düzeyde adil ve etik olarak uygulanması beklenir. Bu anlamda, Platon'un *Devlet* diyalogunu savaş bağlamında incelediğimiz zaman, bu diyalogu kendisinin de fazlasıyla etkilendiği Atina da yaşanan iç savaş zamanında yazdığını görürüz. Platon, savaşta gücün erdemli bir biçimde kullanılmasına vurgu yapmıştır. Buna göre, özellikle devlet yöneticisi ve koruyucuların savaş öncesinde ve sonrasında erdemli davranmayı bir görev olarak benimsemeleri gerekir. Özellikle, Yunan halkı esir düştüğünde onlara daha yumuşak bir biçimde davranmayı önermesi onun bu noktada kısıtlı da olsa etik bir değerlendirme yaptığını bize göstermektedir. Bu anlamda, Platon'un savaş üzerine düşüncelerinde Adil Savaş Teorisinin izleri görmek mümkündür diyebiliriz. Platon'un *Devlet* diyalogunda, Yunanlılar arasındaki savaşları savaş olarak değil de birer çatışma olarak adlandırmış olması ve onlara kullanılacak şiddetin sınırlı olması gerektiği düşüncesi hem Jus ad bellum hem de Jus in bello içine girmektedir. Ayrıca Platon, adil savaş teorisi kavramını birebir kullanmamış olsa dahi, sivil nüfusun düşman olarak görülmemesi, sadece savaşçıların hedef alınması gerektiği düşüncesini vurgusu, adil savaş teorisinden pay aldığı açık bir göstergesidir (Bainton, 1960: 37).

Platon, savaşı insanoğlunun birlikte yaşamasının kaçınılmaz bir sonu olarak görür. Özellikle eserinde Sokrates ve Glaucon'un lüks olan şeylere aşırı derecede yönelmenin toplumu savaşlara sürükleyeceği üzerine vurgu yaptıkları görülür.

Devlet diyalogu, etik anlamda eğitici bir diyalogdur. Burada tartışmalar çerçevesinde savaş öncesinde, savaşta ve savaş sonrasında iyi ve kötü olma, doğru ve eğri olma, adaletli ve adaletsiz olma durumunu değerlendirir. Platon'un doğru yaşam üzerine yaptığı belirlemeler, devletin nasıl olması gerektiğine dair yapılandırmayı da bize sunar. Doğruluk bağlamında Platon etik alana yönelirken, adalet bağlamında ise siyaset alanına yönelir.

KAYNAKÇA

- Erhat, A., (2015), *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Gece Çelikkan, Şule, (2013), *Feminist Estetik*, ÖZNE 18. Kitap, Bahar 2013, Çizgi Kitapevi Yayınları, ISBN: 9786054639656.
- Gökberk, Macit, (1996), *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Karadayı, Talip, (2014), *Felsefenin Işığında "Haklı Savaş"* üzerine bir deneme, İÜHFMC C. LXXII, S. 1, s. 95-98.
- Kochin, Michael S., (1999), "Class, and Justice in Plato's Republic", *The Review of Metaphysics*, Vol. 53, No. 2 (Dec., 1999), pp. 403-423 Published by: Philosophy Education Society Inc. Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20131359> Accessed: 31-01-2018 17:54.
- Kranz, Walther, (1984), *Antik Felsefe*, Çev: Suad Y. Baydur, Sosyal Yayınlar, İstanbul.
- Mallet, Joan-Antoine, (2017), "War and Peace in Plato's Political Thought", *The Philosophical Journal of Conflict and Violence*, Vol. I, Issue 1/2017 © The Authors, 2017 Available online at <http://trivent-publishing.eu/>, Accessed: 31-01-2018 10:11.
- Platon, (1992), *Yasalar Cilt 2*, Çev: C. Şentuna- S. Babür, Ara Yayıncılık, İstanbul.
- Platon, (1995), *Devlet*, Çev: S. Eyüboğlu, M. A. Cimboz, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Platon, (1998), *Philebos*, Çev: S. E. Siyavuşgil, Dünya Klasikleri, Cumhuriyet yay., İstanbul.
- Platon, (1998), *Yasalar Cilt 1*, Çev: C. Şentuna, S. Babür, Kabcacı yayınevi, İstanbul.
- Platon, (2013), *Phaidon*, Çev: F. Akderin, Say Yayınları, İstanbul.
- Roland H. Bainton, (1960), *Christian Attitudes Toward War and Peace: A Historical Survey and Critical Re-evaluation*, Abingdon Press, New York.
- Syse, Henrik, (2010), "The Platonic Roots Of Just War Doktrine: A Reading Of Plato's Republic", *Diametros*, march 2010, no:23, s.104-123.
- Syse, Henrik, (2002), "Plato: The Necessity of War, The Quest of Peace", *Journal of Military Ethics*, 1:1, s.36-44, <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/150275702753457406>, Accessed: 05-02-2018, 15.30.
- Şahin, Kamil ve Toprak, S.,(2016), "Kültürel ve Dinsel Perspektifte Kadın Kimliği", *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 11/18 Fall 2016, p. 203-214 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9817> ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Üstün, Çağatay, (2014), “Bazı Filozoflara Ait Hikayeler ve Söylemler Hakkında Özgün Yorumlar Üretmek”, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/2 Winter 2014, p. 1575-1581, ISSN: 1308-2140 ANKARA-TURKEY.

Veysel, Çetin, (2006), Savaşın Felsefesi, Etik Yayınları, İstanbul.